

7. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV (редакція від 18 черв. 2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

8. Удальцова І. В. Проблема судового визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним: навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 1999. 46 с.

9. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV (редакція від 10 черв. 2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

УДК 347.9/:347.921

Мар'яна КОНТАРОВСЬКА,

*аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

заступник директора ННІЗДН

Національної академії внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, професор

Заслужений юрист України

Світлана ПИЛИПЕНКО

ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТНОГО СКЛАДУ ТА ОБ'ЄКТ ПРАВОВІДНОСИН З НАДАННЯ ПСИХІАТРИЧНОЇ ДОПОМОГИ В ПРИМУСОВОМУ ПОРЯДКУ

Серед особистих немайнових прав будь-якої фізичної особи, безперечно, найважливішими правами є її право на життя, право на охорону здоров'я та право на медичну допомогу, яка розглядається як діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику та лікування у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами (ст. 3 Основ законодавства України про охорону здоров'я) [1].

Розглядаючи комплексно проблематику охорони здоров'я і прав людини, І. Я. Сенюта зазначає, що медична допомога – родове поняття, одним із видів якої є психіатрична, хоча нормативно це не встановлено, як, для прикладу, законодавчо визначено паліативну допомогу (ч. 2 ст. 33 Основ законодавства України про охорону здоров'я) [2, с. 216].

Проблема захисту ментального здоров'я надзвичайно загострилася після початку повномасштабної війни Росії проти України. Такі чинники, як участь у бойових діях або перебування в прифронтовій зоні з постійними ракетними та артилерійськими обстрілами, бомбовими ударами, перебування в окупації, значно підвищують уразливість наших

співгромадян до психосоціального стресу, сприяють поширенню психічних розладів, як-от депресія, тривога, постстресові розлади тощо. До таких самих наслідків можуть спричинитися: утрата почуття безпеки внаслідок вразливості практично всієї території країни для ракетних обстрілів та атак БПЛА; переміщення в інші регіони або країни й пов'язані з цим утрата роботи й звичного, комфортного середовища; побутові негаразди; фінансові труднощі; соціальна ізоляція; невпевненість у майбутньому і тривога за рідних та близьких. За оцінками експертів, 40–50 % населення потребуватимуть психологічної допомоги.

Як бачимо, питання психічного здоров'я, а відтак і психіатричної допомоги є вкрай актуальними в умовах сьогодення.

Надання медичної, і в т. ч. психічної допомоги, породжує виникнення окремого виду цивільно-правових відносин, зокрема з надання послуг (медичних послуг). Не можемо не погодитись із уже цитованим у цій розвідці автором – І. Я. Сенютою, яка під цивільними правовідносинами в сфері надання психіатричної допомоги пропонує розуміти врегульовані нормами цивільного права суспільні відносини, пов'язані з наданням психіатричної допомоги, які породжують взаємні права й обов'язки суб'єктів правовідносин у сфері надання медичної допомоги [2, с. 218].

В теорії цивільного права закріплена концепція, відповідно до якої елементами цивільно-правового правовідношення є суб'єкт, об'єкт та зміст. Отже, в правовідносинах щодо надання психіатричної допомоги, так само слід виділяти названі елементи, однак, з урахуванням специфіки, притаманної його об'єктному та суб'єктному складу. Як впливає із доктрини та неведеної вище дефеніції, змістом даного правовідношення будуть становити права та обов'язки суб'єктів, а саме лікаря (лікувального закладу) й хворого (пацієнта). Права та обов'язки пацієнта виникають при взаємодії між пацієнтом та лікарем (закладом охорони здоров'я) щодо медичного обстеження особи, встановлення діагнозу, здійснення лікувального процесу як такого.

Що стосується інших елементів – суб'єкт/об'єкт, то їх варто розглядати з урахуванням особливостей їхнього статусу та особливостей правового регулювання.

Ст. 3 Закону України «Про психіатричну допомогу» встановлена презумпція, відповідно до якої кожна особа вважається такою, яка не має психічного розладу, доки наявність такого розладу не буде встановлено на підставах та в порядку, передбаченому законом. Названий закон не містить поняття «психічнохворого», натомість вживається поняття «особа, яка страждає на психічний розлад». З нашої точки зору, при певних обставинах буде доречним застосовувати поняття «пацієнт», як особи, що незалежно від стану здоров'я, звернулася до закладу охорони здоров'я або медичного працівника за наданням медичної допомоги.

Щодо іншої категорії суб'єктного складу, то слід вказати, що законодавець більш помірковано підійшов до вирішення цього питання, закріпивши в законі поняття «фахівець» - медичний працівник (лікар, медична сестра, фельдшер), психолог, соціальний працівник та інший працівник, який має відповідну освіту та спеціальну кваліфікацію і бере участь у наданні психіатричної допомоги (ст. 1). Крім того, в законі знайшли закріплення і такі поняття, як загальний заклад охорони здоров'я; заклад охорони здоров'я; кластерний заклад охорони здоров'я; надкластерний заклад охорони здоров'я.

Таким чином, суб'єктами правовідношення щодо надання психіатричної допомоги, в тому числі примусової, є – пацієнт (особа, яка страждає на психічний розлад і це підтверджено у спосіб, встановлений законом) та медичний працівник (медичний заклад), який надає таку допомогу.

Об'єктом правовідношення виступає психічне здоров'я особи.

В спеціальній літературі психічне здоров'я визначається, як відносно стійкий стан організму й особистості, що дозволяє людині усвідомлено, з огляду на свої фізичні і психічні можливості, а також навколишні природні та соціальні умови, здійснювати й забезпечувати свої індивідуальні потреби на основі нормального функціонування психофізіологічних систем в організмі. Серед загальних критеріїв психічного здоров'я, насамперед, виділяють: усвідомлення сталості та ідентичності свого «я»; критичне ставлення до себе та результатів своєї психічної діяльності; здатність самокерування поведінкою відповідно до соціальних норм, суспільних правил та законів; здатність планувати свою життєдіяльність і реалізувати свої плани; здатність змінити поведінку залежно від життєвих ситуацій і обставин [3, с. 3].

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), психічне здоров'я – це стан благополуччя, за якого кожна людина може реалізувати свої здібності, опиратись звичайним життєвим стресам, продуктивно працювати і робити внесок у своє співтовариство. У цьому позитивному розумінні психічне здоров'я є основою благополуччя людини й ефективного функціонування суспільства. Крім того, ВООЗ визначає такі основні аксіоми в аспекті психічного здоров'я: це не тільки відсутність психічного розладу; невід'ємна складова здоров'я; визначається низкою соціально-економічних, біологічних і тих, які стосуються навколишнього середовища, факторів; для зміцнення психічного здоров'я існують ефективні міжсекторальні стратегії і заходи.

Досліджуючи цивільні правовідносини з надання психіатричної допомоги, і особливо в примусовому порядку, доцільно ще раз підкреслити, що в процесі лікування, реабілітації чи профілактики головним чинником має бути загальний принцип дотримання прав людини.

У Положеннях Всесвітньої психіатричної асоціації про права і юридичний захист психічно хворих, прийнятих Генеральною асамблеєю Всесвітньої психіатричної асоціації на II Всесвітньому конгресі з психіатрії (1989), зазначено, що люди, які страждають психічними захворюваннями, повинні користуватись тими ж правами людини і основними свободами, що і всі інші громадяни та не повинні бути об'єктом дискримінації на підставі психічного захворювання.

Список використаної літератури:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання психіатричної допомоги: Закон України від 14.11.2017 р. № 2205-VIII. *Офіційний вісник України*. 2017. № 100. Ст. 3053.

2. Сенюта І.Я. Охорона здоров'я і права людини: ресурсний посібник. 5-те вид. доповн. Львів : вид-во ЛЮБФ «Медицина і право», 2015. 989 с.

3. Психіатрія і наркологія : підручник. За ред. В. Л. Гавенка, В. С. Бітенського. Київ : ВСВ «Медицина», 2015. 512 с.

УДК 349.2

Надія ПОЛХОВСЬКА,

*здобувач наукового ступеня доктора філософії
кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор

Ольга БУРЛАКА

ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

На сучасному етапі становлення України як європейської держави реалізується комплекс стратегічних заходів, спрямованих на захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства в умовах євроінтеграції.

Нагальною сьогодні вбачається консолідація зусиль профспілок з подальшим їх реформуванням з урахуванням як вітчизняної специфіки, так і відповідного позитивного зарубіжного досвіду. Відтак, вирішення актуальних питань профспілкового життя вимагає вивчення особливостей правового регулювання створення та діяльності професійних спілок, зокрема професійних спілок працівників правоохоронних органів провідних країн світу.